

A MISKOLCI FOTOGRAFIA MÚLTJÁBÓL: EGY POLGÁRCSALÁD A SZÁZADFORDULÓN

TARCAI BÉLA

1896-ban az ország impozáns kiállítással emlékezett meg a honfoglalás ezredik évfordulójáról. Itt és ekkor felvonult mindenki és minden, aki és ami abban az időben maradandó értéknek számított. Megjelentek természetesen a legfiatalabb képalkotó mesterség művelői, a fényképészek is. Munkáik a XV. témacsoportban, a világi ipar és ezen belül a sokszorosító technikák termékei között kaptak helyet. Csak az ún. „hivatásosoké” mert az amatőrök a XX/B. csoportban, sokkal szerényebb keretek között mutakozhattak be. A korabeli sajtó tudósításai és a családi visszaemlékezések szerint, ezen a kiállításon tűnt fel a miskolci Váncza Emma néhány diósgyőri és Hámor környéki panoráma fényképével. Löwinger Mór, a századforduló egyetlen magyar fényképkritikusa a millenniumi kiállításról készített beszámolójában erről az eseményről a következőket írta:¹ „Tisztelettel kell meghajolnunk Váncza Emma k. a. (Miskolcz) érdemei előtt, a melyeket mint tájkép fényképész nő szerzett magának. Négy különböző 2 és 1/2 méter hosszú és 1/2 méter magas képén különböző oldalról felvéve a Diós-Győr-hámori részlet tárul elénk. Minden egyes kép 5-6 felvételtől áll, a melyek oly ügyesen összekachírozva, hogy még a szakember is kísértésbe jön, azt hinné, hogy az egész egy. A hálás motívum helyes elfogása, az egyenletes expozíció, a legkisebb részletekben is bámulatosan tiszta, éles kép, e négy tájképet valóban páratlanná teszi. Ily gyönyörű tájképet a tárlaton hiába keresnénk.”

Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a derék kritikus nem mutatkozott túl pedánsnak a felvételek helyének meghatározásában, mert Diósgyőrt és Hámort egybe tartozónak vélte. Valójában a négy kép a diósgyőri várat és környékét valamint a hámori völgyet ábrázolta.

Jó 60 évvel később Hevesy Iván „A magyar fotóművészet története” c. könyvében² már kisebb lelkesedéssel, de a technika iránti elismeréssel írt e képekről: „Feltűnéseltesben azonban mindenkit felülmúlt Váncza Emma miskolci fotografus, aki több mint négy méter szélességű tájképet állított ki. A fotóóriás sok részfelvétel egymás mellé ragasztásával készült, olyan gondos kivitelezéssel, hogy csak a hosszas, gyanakvó vizsgálatás fedhette fel a szemnek majdnem láthatatlan fűgákat, illesztési részeket.”

A családról és Váncza Emmáról az alkotó leánya által összeállított visszaemlékezés³ ismét más oldalról mutatja be a kiállítási sikert. Eszerint a tárlatot meglátogató I. Ferencz József többször is visszatért a képekhez, kezét fogott a minden bizonnyal megilletődött leánnyal és véleményét tömören így foglalta össze: „Sehr schön!”

Érdekes, hogy sem a szemtanú Löwinger, sem kései utódja Hevesy Iván, akinek mentségére szolgál, hogy információját az előzőtől vette, nem említi ezeknek a pano-

1. Fényképészeti lapok 1896. 4. sz.

2. Hevesy Iván: A magyar fotóművészet története. 1958. 45.

3. Forst Margit kézírásos visszaemlékezése a HOM tulajdonában.

rámaképeknek különleges, egyedi sajátosságát, és pedig azt, hogy minden egyes darab aprólékos gondossággal, kézzel volt színezve, a természetes színek pontos visszaadásával. A használható színes fotótechnikai eljárások felfedezése előtt, ez a festési mód figyelemre méltóbb erény lehetett, mint a képrészek tökéletes illesztése. A Herman Ottó Múzeum Fotótörténeti Gyűjteménye őrzi a kollekciónak egyik eredeti darabját, a hámori völgyet ábrázoló képet. A festés ma is olyan tökéletesnek és frissnek hat (hála a kiváló minőségű festékeknek) mintha tegnap, és nem 100 évvel ezelőtt készítették volna.

A Kiállítási Lapok 1896/37. számában Austriacus álnév alatt megnyilatkozó bíráló Váncza Emmának a Szinva völgyéről készített tájképeit kiemelkedőnek ítélte, a Deutsche Zeitung kritikusa a teljesítményt az összes többihez viszonyítva, a második helyre sorolta. A hivatalos bíráló bizottság „tájképeiért, kitűnő munkájáért és nagy előrehaladásáért” a nagy millenniumi érmet adományozta a szerzőnek. A Fényképészeti Értesítő 1896 szeptemberi száma, az aktualitás okán, és nyilván azért is, hogy Váncza Emma egyéb készségeit is bemutassa, néhány kosztümös műtermi felvételt is közölt tőle.

Ki volt ez a „feltűnést keltő” miskolci fotográfus, milyen társadalmi környezetben és milyen hatások alatt jutott ez az elismerés magas fokára abban a korban, amikor voltak ugyan már nők is a pályán, de még sem a szakma, sem a közvélemény nem döntötte el, hogy a fényképezés a nők számára is jelenthet-e kenyérkereső foglalkozást.

Mielőtt ezekre a kérdésekre válaszolnánk, érdemes áttekinteni, hogy Váncza Emma feltűnése és munkásságának fogadtatása milyen társadalmi jelenségek előterében valósulhatott meg.

A múlt század hatvanas éveiben, amikor a fotótechnika rohamos fejlődése lehetővé és gazdaságilag is kifizetődővé tette az iparszerű fényképezést, érdekes polarizálódás indult meg mind a fényképészek, mind pedig a fényképet fogyasztók körében. A „közönség” – miként a korabeli fényképészek üzletfeleiket a reklámszövegekben szívesen nevezték – hihetetlenül nagy érdeklődést kezdett mutatni fotográfált arcúira. Az igények különbözők voltak, és így ezek kielégítése is különböző módon és színvonalon valósulhatott meg, elsősorban a megrendelő fizetőképességétől függően. Luszti Náthán pl. a vándorfényképészet hagyományait követte, még akkor is, amikor már műtermet nyithatott volna. Vásárokra járt, gyorsfényképeket készített, miközben felesége pecsenyét süttött és italt mért a vásáros népnek. Ettől a világtól nem tudott elszakadni, és ezért későbbi faházikóját is a Búza téren állította fel, amely 1944-ig Foto Luszti néven működött, míg a bomba a Vásárcsarnokkal együtt romba nem döntötte, 1944. június 2-án.⁴

Szintén egyszerű bódében működött a mai Ady Endre utca 5. sz. ház udvarában Groszmann Pinkász, de egészen más közönség számára. A felvételeket mindig a szabadban, a bódé falához támasztott kezdetleges paraván előtt készítette, mivel az épület csak a laboratóriumi munkák elvégzésére volt alkalmas. A laktanyák közelében telepített meg, s így szinte specializálhatta magát a hadsereg tagjaira. Kijárt a gyakorlóterekre is, sőt a hadsereghez való vonzódása abban is megnyilvánult, hogy az első világháborúban fényképész haditudósítóként szolgált.

Teljesen más világ szolgálatára rendezkedtek be a műtermes fényképészek, a város forgalmas utcáin. Kezdetben közönségcsalogatónak szánhatták a műterem és a fogadóváró helyiségek hangulatkeltő berendezését, a cserélhető kulisszákat, a kölcsönözhető kosztümöket. Később mindezek a munka nélkülözhetetlen kellékei lettek. A tehetősebbek minden igényt a kor színvonalán kielégíteni tudó, üvegfalú, belül mozgatható

4. A műhelyben ekkor már Barkó Imre dolgozott, aki a bombázásnál életét veszítette.

függönyökkel ellátott építményeket készítették. Ilyen volt Miskolcon a Dunky fivérek Városház téri, Vánca Emma Sötétkapu alatti és Barna Húgó Széchenyi u. 29. sz. alatti műteremháza. Ezek a műtermek, amelyek már úgy hirdették magukat, hogy „felvételek bármily borús időben eszközölhetők” és „az anyalemezek utánrendelés céljára megőriztetnek” elsősorban a tehetősebb közönség számára létesültek, de beövakodtak ide a kispolgárok is.

A mesterek fővárosi és külföldi példákat követtek a műtermek kialakításában. Tehették, mert módjuk volt utazgatni és körülnézni a világban. Emellett szívesen alkalmaztak világot járt felvételezőket, műteremvezetőket, akik a magukkal hozott ismereteket, tapasztalatokat meghonosították. Az előkelőség felső fokának számított, de reklámötletnek sem volt rossz, hogy ha egy Monarchiabeli vagy akármilyen jelentéktelen külföldi uralkodóház tagja betévedt egy jobb fényképészhez, esetleg a jószemű mester a lóversenypályán vagy az autók felvonulásán lencsevégre kaphatott egy-egy hercegi sarjat, feljogosítva érezte magát, hogy engedélyt kérjen az „udvari fényképész” cím használatára.

A millenniumi kiállítás fényképészeti szekciójának szervezése körül kialakult kemény viták fényt vetnek a szakma akkori társadalmi megítélésére. A hagyományok még csak kialakulóban voltak, a működés feltételeit még nem szabályozták, s ezért maguk a kiállítás szervezői sem tekintették önálló iparágknak, hanem a sokszorosító technikákhoz sorolták be. Az sem véletlen, hogy az iparosok és az amatőrök más más helyen állítottak ki. Ez is tükrözi azt a feszült helyzetet, ami a két működési forma között fennállott. Az amatőrök fejlettebbeknek és az anyagi érdekektől függetleneknek vallották magukat, tehát közelebb álltak a művészethez, mint az iparosok. Az utóbbiak viszont legalább az iparművész címet vindikálták maguknak. Ha nem lettek volna az amatőr-fotográfiának olyan jeles művelői mint Jedlik Ányos, Wartha Vince, Gothard Jenő, Konkoly-Thege Miklós, báró Eötvös Loránd, Lóczy Lajos, Déchy Mór és mások, bizonyára nem juthattak volna szóhoz a rangos nemzeti seregszemlén.

A versengés a két szekció anyagában, de főként a külső megjelenésben is érezhető volt. A „hivatásosok” olyan technikai trükkökkel jelentek meg, amelyeket az amatőrök nem tudtak, de talán nem is akartak, sem utánozni, sem felülmúlni. Így születtek meg a fantasztikus montázsok, a pazar műtermi környezet elemei és ebbe a törekvésbe kapcsolható be Vánca Emma hatalmas méretű panoráma együttese is. Hevesy Iván, amikor az ő „feltűnéskeltő” jelenlétéről szól, tulajdonképpen erre a versengésre utal.

A szabad ipargyakorlás feltételei között nem kis gondot okozott a szakképzettség alacsony színvonala, vagy éppenséggel hiánya. Nem volt semmi kényszer, hacsak a piac ítélete nem, ami a vállalkozókat a mélyebb szakmai ismeretek elsajátítására és állandó fejlesztésére sarkallta volna. A pályát elárasztották a más területeken kudarcot vallott, derékba tört egzisztenciák, akik nem vették a fáradságot maguknak arra, hogy egyéniséget és ízlést vigyenek bele munkájukba, talán mert ilyennel nem is rendelkeztek. Lemásolták és gépiesen tovább vitték az úttörő mesterek által kialakított sablonokat, a merev, embertől idegen pózokat. A kényelmesebbek ezeket a beállításokat sorszámozták, és a fogadókisasszony az áldozatot már úgy adta át a műteremnek, hogy közölte, milyen sorszámú pózt kell beállítani.

Ilyen ellentmondásos viszonyok között jelent meg Vánca Emma szakfényképész a millenniumi kiállításon, többszörös meglepetést keltve: nem műtermi, hanem a természetes táj szépségeit ábrázoló fotográfiákat állított ki, mesterien illesztett és színezett panorámaképeket mutatott be és nő léte, a férfiatól uralt mezőnyben nagydíjat nyert.

A Vánca családban nemzedékről nemzedékre öröklődött a hajlam a képzőművészetek és az érdeklődés a fotográfia iránt. Kevés családnak adatott meg a képességek ilyen találkozása. Ezért is érdemes elidőzni a család és egyes jeles tagjai történeténél.

1. kép. A Vancza család 1880 körül

A család

Szendrey János közlése szerint⁵ 1818 körül telepedett le Miskolcon Wándza Mihály, aki magát az 1838. január 20-án saját kezűleg írt „Famíliai ismertetés” szerint „kép író”-nak nevezte. A letelepedés időpontját azért lehet csak hozzávetőlegesen meghatározni, mert a bécsi iskolát járt festő, főként színműírással, színpadi rendezéssel és színigazgatással foglalkozott. Ezek a tevékenységek a kor viszonyai között nagy mozgékonytárat kívántak. Wándza Mihály tehát szinte állandóan vándorolt, hol egy-magában, hol szintársulatával. Dr. Gyárfás Ágnes kutatásai nyomán tudjuk,⁶ hogy 1814-ben Nagyváradot, 1823-ban, a kőszínház megnyitása idején már Miskolcot vallja otthonának. Perecsenben, Szilágy vármegyében született 1781-ben. Prédikátor családjából és szülőföldjéről hozta magával a festészetében és színpadtechnikai ötleteiben is megmutakozó fantáziát, a kézműves tehetséget és az irodalmi műveiben fellelhető nyelvi merészséget. Értője volt emellett a zenének és a táncnak is. Később kiváló üzleti érzéke is megmutakozott, mert végleges miskolci letelepedése után ingatlanügyletei és különféle pénzügyi manőverei révén tisztos vagyonra tett szert. Felesége, a nagyváradi származású Kuti (Brunner) Zsuzsanna 1835-től leánynevelő intézetet tartott fenn Miskolcon „úrileánykák számára.”

A család névirásának módja az idők folyamán változott. Nemesi oklevelük Vancsa névre szól, somkúti és perecsenyi előnévvel, a legidősebb, ismert családfő Wándzának, majd Wántzának nevezte magát. Az avasi temetőben lévő sírkő pedig már a Vancza formát őrzi, a festőművészre vonatkozólag is, aki valószínűleg 1854-ben hunyt el. A sírfelirat évszámokat nem tüntet fel az ő esetében.

5. Szendrey J., Miskolcz története IV. köt. 380.

6. Észak-Magyarország, 1986. március 15.

2. kép. Vánca Emma 1880 körül

3. kép. Vánca Józsefné,
Prázai Ida japán kosztümben, 1900 körül

Ifjabb Vánca Mihály ügyvéd (1821–1902)

Még a nagy vándorlások időszakában született a debreceni Fehérló fogadóban, harmadik gyermekként. Jogot tanult Késmárkon és 1844-ben Pozsonyban szerzett ügyvédi diplomát. A családi visszaemlékezések szerint Arany Jánost és Munkácsy Mihályt a barátai között emlegette. Sokat utazott, szerette a természetet, értett a festészethez, kedvelte a színházat és a zenét. 1849-ben a tavaszi hadjárat idején részt vett önkéntesként a Miskolc környéki csatákban. Ez az esemény azzal vált emlékezetessé a családi krónikában, hogy a Vánzáék konyhájáról nagy fazekakban hordták a töltött káposztát a harcoló honvédeknek.⁷

7. Forst Margit idézett visszaemlékezései.

4. kép. Forst Károly Frigyes 1890 körül

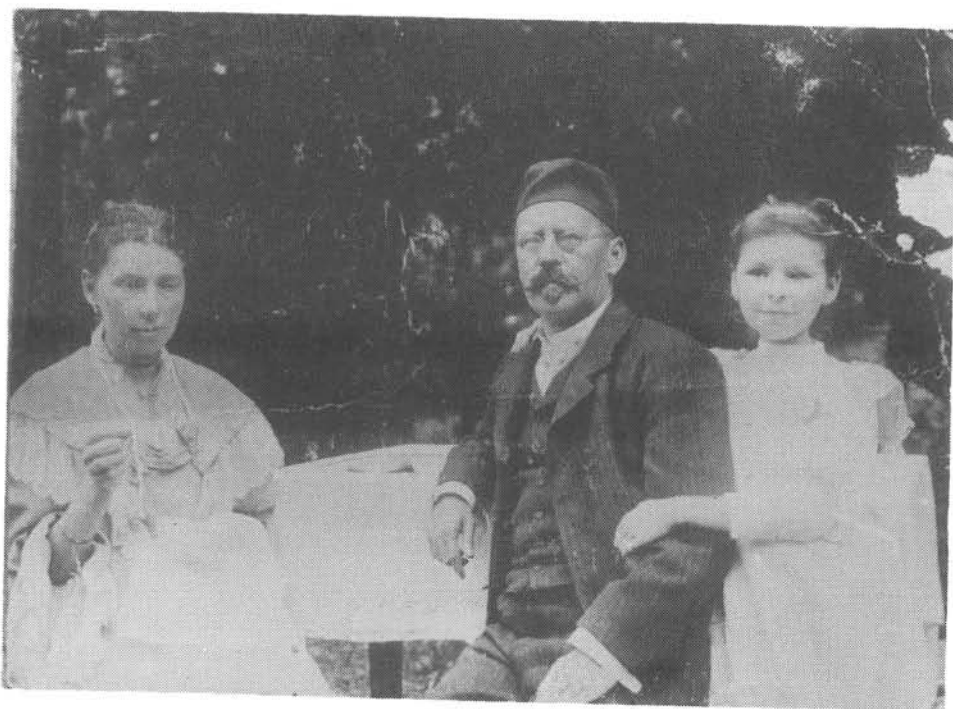
5. kép. Ifj. Váncza Mihály Lévai József társaságában (a hátsó sorban, fehér öltönyben) 1880 körül. Schabinszky felv.

Vagyonos ember hírében állt – híre talán jobb is volt mint vagyoni helyzete – de megjelenése nem volt valami mutatós és ezért a feleségnek kiszemelt leánytól kosarat kapott. Emiatti felindultságában, hirtelen elhatározással megkérte és megkapta a „szomszéd csizmadia Elizeus úr leányát, Juliannát.” A házasságkötés 1859. március 5-én történt. Az előzmények ellenére békés, jó házasság volt. Főként talán azért, mert Julianna asszony szerény, visszahúzódó teremtés volt, gondosan vezette a háztartást, nevelte gyermekeit. Nem játszhatott irányadó szerepet a család életében, mert sem gyermekei, sem unokái nem őriznek különösebb emlékeket, élményeket vele kapcsolatban. A családi fényképalbumban is csak elvéve bukkan fel, és mindig nagyobb társaságban. Annak sincs nyoma, hogy Vánczáék az Elizeus családdal különösebben tartották volna a kapcsolatot.

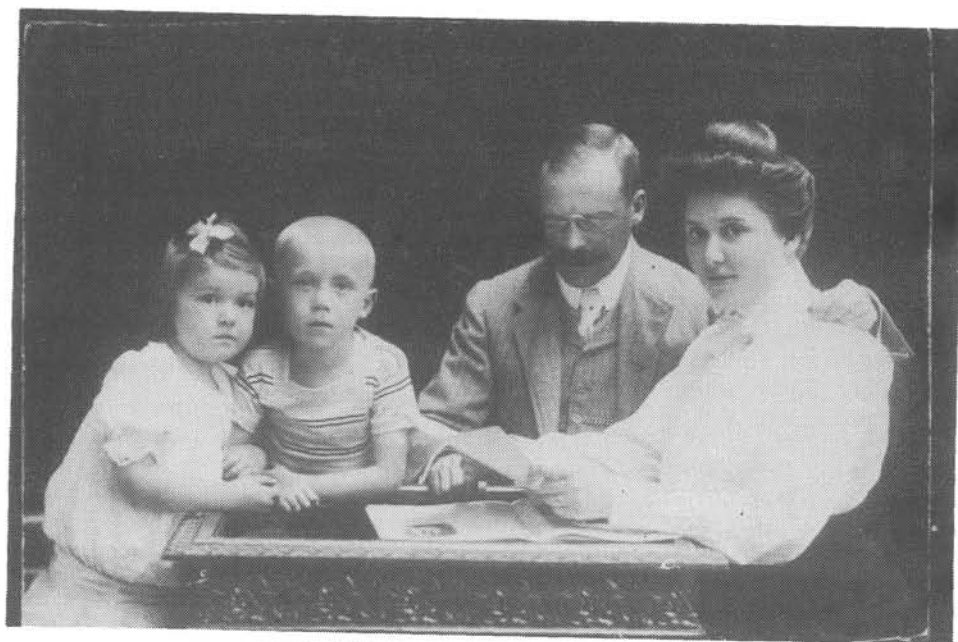
Váncza Mihály és Elizeus Julianna házasságából 5 gyermek született, de közülük kettő még csecsemőkorban meghalt. Az ő nevüket – Józsika, Jolánka – az avasi sírkő őrzi. Az életben maradtak között Mihály volt a legidősebb (ezen a néven már a harmadik) őt követte Emma, és a legfiatalabb volt József.

Az édesapa gyermekei nevelésével sokat törődött. Azon túl, hogy nevelőnőt, házitánítót fogadott melléjük, személyesen is sokat foglalkozott velük, gondoskodott arról, hogy nyelveket tanuljanak és utazásaira is gyakran vitte magával őket. Ilyen körülmények között mindhárom Váncza gyerek különleges képességeket tudott elsajátítani, illetve kifejleszteni magában. Ebben szerepe volt a legidősebb Váncza Mihálytól örökölt családi légkörnek is, amit a családapa vitt tovább, hiszen a gyerekek nagyapjukat nem ismerhették, de egyéniségének és munkásságának emlékeivel naponta találkozhattak.

Váncza Mihály legidősebb fiából ügyvédet szeretett volna nevelni, de a fiúnak

6. kép. Vácza Mihály és felesége, Bankos Margit írónő, Margit leányukkal 1900 körül

7. kép. Vácza József és családja 1907-ben

egészen más irányú ambíciói voltak. Jobban érdeklődött az irodalom és ezzel egy időben a technika kérdései iránt. Már gimnazista korában sorra elnyerte az iskola által kitűzött irodalmi és természettudományi pályadíjakat. 1877-től 81-ig tanult ugyan jogot Budapesten édesapja kedvéért, de utána lapalapítási kísérletekbe fogott, tudományos fantasztikus regényeket írt, élénken forgolódott színházi körökben, közismert tagja volt a miskolci társaságnak, húga Emma műtermében fotografálta a színésznőket és a táncos lányokat. Botrányhőssé is vált azáltal, hogy 1881-ben a hadgyakorlat ideje alatt Miskolcra látogató Ferenc József részére érkezett táviratokat, melyekhez a „Három Rózsa” szobalányainak megvesztegetése útján jutott, közzétette a budapesti „Egyetértés”-ben. A dolog vége az lett, hogy a szobalányokat elcsapták, az újságíró pedig 3 napi államfogházat kapott. Újságjainak sikertelensége és az édesapjával támadt sorozatos nézeteltérések miatt kedvét veszítette és 1885-ben elköltözött Miskolcra. Megnősült és mint házasesmer matematika–fizika–csillagászat szakra iratkozott be, azt elvégezve, Budapesten, Békéscsabán és Fiumében tanított, tankönyveket, szindarabokat írt és 1910-ben betegsége miatt visszavonult Nagybányára.

Egész életét végigkísérte apjával való szembenállása. A patriarkális szemléletű idősebb Váncza Mihály nem tűrte el fia lázadó és a szolid polgári konvenciókkal sokszor ütköző magatartását, és – miként az ilyen esetekben lenni szokott – fiát kitagadta a családból és az örökségből. Az ebből származó nehézségeken a testvéri ragaszkodás enyhített némileg, mert ettől kezdve a két fiatalabb testvér havi apanázzsal támogatta a család fekete bárányát.

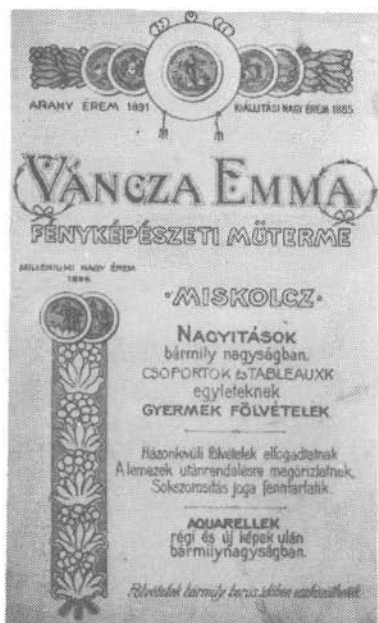
A fényképezéshez természettudományi érdeklődése vonzotta. Diák korában ismerkedett meg a szakma fogásaival. Amatőrként dolgozott, és az maradt mindvégig, annak ellenére, hogy társaságának tagjait húga műtermében fogadta és fényképezte. Egy időben az iparosok által használt, és a fényképek felragasztására is szolgáló kartont készítettett magának. Ennek hátoldalán, verzóján a stilizált női portré alatt az alábbi szöveg olvasható: „Fényképezte ifjabb Vánca Mihály Miskolcz”. A jól értesültek tudni vélték, hogy ezzel a verzóval nem csupán választott szakterületére, a szép fiatal nők portréfényképezésére akart utalni, hanem Pálmai Ilka⁸ iránti rajongására is.

Váncza Emma édesapja kedvence volt, vele külön is sokat foglalkozott. Megkülönböztetett helyzete nemcsak abban nyilvánult meg, hogy végrendeletében ráhagyta az akkor jelentős értékű képviselő Sötétkaput és a Rákóczi u. 1. sz. alatti telken épült emeletes házat, hanem abban is, hogy felismerve rajzkészségét, rendszeresen ellátta rajzolási feladatokkal. Leginkább az történt, hogy a kirándulásokról hazahozott virágokat, növényeket Emmának le kellett rajzolnia. Innen eredhet Váncza Emma különös vonzódása a virág- és növénymotívumokhoz, amit később, porcelánfestőként sikeresen fel is használt.

Az iskolai szünetek idején, majd később tanulmányai befejezése után utazni vitték. Megtanult németül és franciául annyira, hogy bátyja újságjai részére fordításokat is tudott készíteni. Budapestről hozatták neki a könyveket, Párizsból a divatlapokat, Bécsből a ruhákat, kalapokat. A korszerű neveléshez hozzátartozott a zongorázás is, amit szorgalmasan, de kevés lelkesedéssel művelt, mert a sok egyéb hajlam és készség mellett a zenei hallást és érzéket, nagyapjától nem örökölte. Ellenben jó gazdasszony volt, kitűnően főzött, szépen és szívesen kézimunkázott, varrt, kertészkedett, a miskolci lakás a háromi és a lillafüredi nyaraló berendezését és kerítését önállóan megtervezte. Gyermekai erről a sokoldalúságról és szorgalomról így emlékeztek meg: „... hiábavalóságokra nem vesztegette életének egyetlen percét sem. S ebben a sok munkában nem hogy kifáradt volna, ellenkezőleg: felélénkült. Gyakran mondjuk, hogy ha

8. Pálmai (Petrás) Ilka, a kor ünnepekt énekes színésznője.

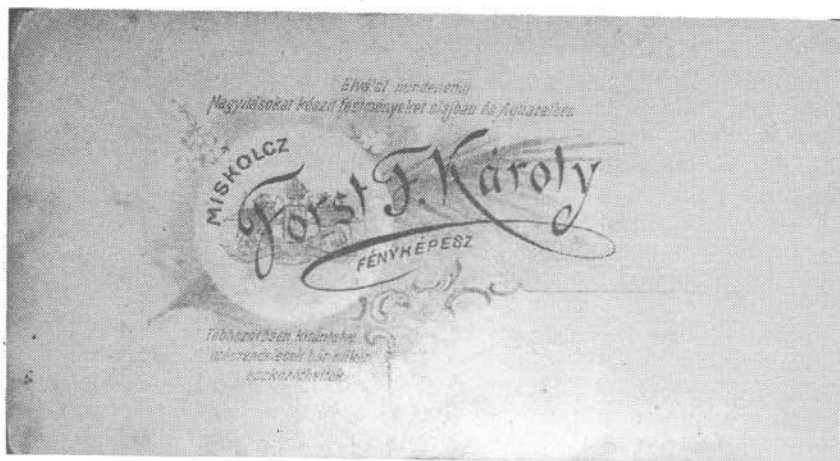

8. kép. Vánca Emma egyik verzója

9. kép. Vánca Mihály verzója

10. kép. Forst Károly verzója

akkor, halála órájában (80 évesen) egy halom feldolgozásra váró horgolófonalat vagy foltozni való fehérenműt tettünk volna elé, talán még ma is élne...”⁹

A fényképezéssel bátyja, Mihály hatására kezdett foglalkozni. Ilyen irányú érdeklődését édesapja is támogatta, annyira, hogy 1880 körül üvegfalú műtermet építtetett a Rákóczi utcai ház udvarán számára, aki ekkor mindössze 18 éves volt. Az épület udvari szárnyához tapadó, vascölöpökön nyugvó, üvegház jó szolgálatot tett legifjabb

9. Forst Margit idézett visszaemlékezései.

Váncza Mihálynak is, mert itt rendezte be nyomdáját és szerkesztőségét. A Rákóczi utcai kapubejárat két oldalán elhelyezett üvegezett vitrinekbe leginkább a Mihály által készített színészportrék kerültek a bámeszködők nem kis örömére.

Váncza Mihály ügyvéd úr harmadik gyermeke, József, szintén átlagon felüli képességeket örökölt. A budapesti tudományegyetemen gyógyszerészi képesítést szerzett. Ő is sokat utazott és az eközben szerzett élményeit, benyomásait fényképeken örökítette meg. Technikája annyiban tért el a családi hagyományoktól, hogy sztereó diapozitívokat készített. A család ezeket a lemezeket ma is őrzi. Figyelemre méltó volt rajzolósi készsége is, amit ugyancsak a család őrzetében megmaradt romantikus hangulatú tájképek és virágmotívumok bizonyítanak.

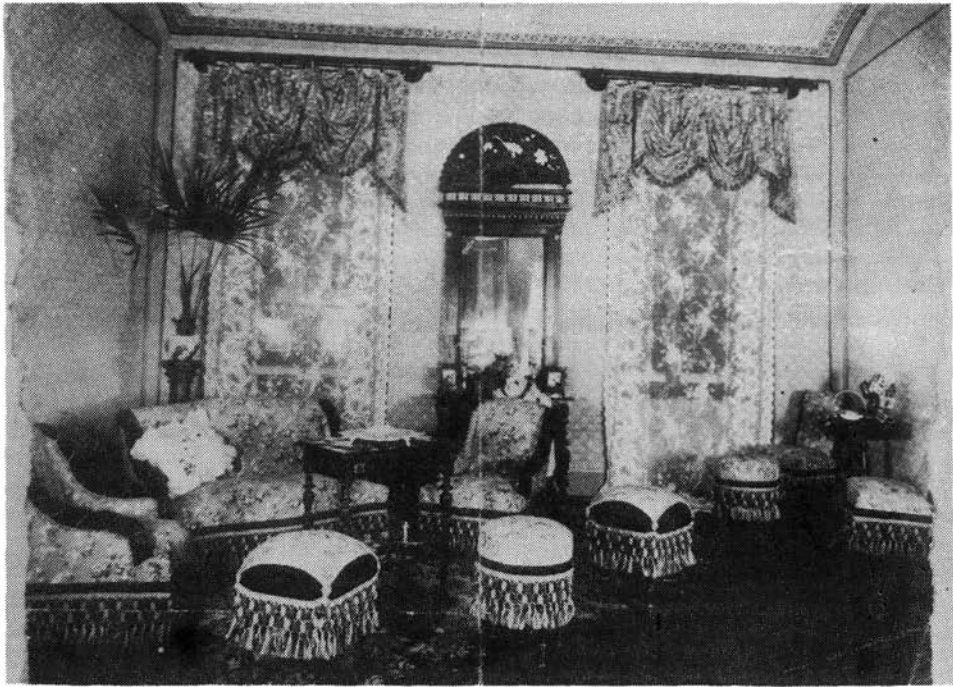
Nagy műveltsége, a világ dolgaiban való jártassága haladó gondolkodással párosult. Nemcsak vallotta, hanem a család életviszonyainak alakításában meg is valósította a korrallal való haladás eszméjét. A Váncza család Magyarországon az elsők között vásárolt autót.¹⁰ A másik korszerű ötlet volt Hámorban, az egykori fürdőkertben a Lamosch-féle ház megvásárlása és a városi családok üdülésének-nyaralásának meghonosítása. Vánczákat rövidesen követték Weidlich Pálék, akik a tó partján építették fel nyaralójukat. (A Váncza-nyaraló mára nyomtalanul eltűnt, a Weidlich-villa maradványai, többszörösen átalakított formában még ma is láthatók a Palota Szálló szomszédságában.)

Az említett két család közvetlenségével és a hámoriak megélhetési viszonyait javító létezésével, hamarosan közkedveltté vált a faluban. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a helybeliek leánygyermeküket előszeretettel kereszteltették Emmának (Váncza Emma után) és később Idának (Weidlich Pál felesége és leánya neve után).

Volt a családnak háza a Görgey Artúr utcában, a Kálvária közvetlen szomszédságában. Ez a ház még ma is megvan és egyes részeiben őrzi a századvég polgári építészeti ízlésének maradványait. Több darabból álló szőlőjük volt az Avasnak Hejőcsaba felé nyúló lankáin. A Csabai kapuval határos szőlők egy részét az 1900-as években parcellázták, de a család neve a Váncza telep elnevezésben még sokáig fennmaradt. Váncza Józsefék szőlőjében állandó lakás céljára is alkalmas, emeletes ház, az Emmákéban ennél kisebb, kunyhónak becézett épület állott. Váncza József mindkettőt szorgalmasan rajzolta. És természetesen, volt pincéjük a Nagyavason. Erre Váncza Emma gyermekei úgy emlékeztek, mint sok kellemes nyári, családi szórakozás színhelyére. A századforduló idején, amikor az avasi pincekultusz virágkorát élte, az a szokás is meghonosodott itt, hogy a családok a május elsejére virradó éjszakát csendes borozgással és nótázással a pincékben töltötték.

A család csaknem 100 évig fontos szerepet töltött be Miskolc gazdasági, kulturális és társadalmi életében. A gyökerek azonban szakadozni kezdtek. Elsőként – mint láttuk – Mihály hagyta el a várost 1885-ben, kiábrándultan, csalódottan és a családi viszálykodásba belefáradva. 1902-ben meghalt a tekintélyes apa. József rövidesen ezután Budapestre költözött és gyógyszerterápiát nyitott a Sándor téren. Szintén József névre hallgató fia, apja nyomdokain haladva vegyészmérnöki diplomát szerzett, és vitte tovább a korrallal való haladás szellemét. Sütőporgyára termékeinek reklámozására ő találta ki a 30-as és 40-es évek talán legsikeresebb, és ma újra élő reklámszlogenjét: „Haladjon Ön is a korrallal, süssön Váncza sütőporral!” Öröklött kezűességét azzal bizonyította, hogy közkedvelt süteményes könyvének ábráit saját kezűleg rajzolta. Racionális gondolkodásmódjára jellemző, hogy receptjeit a háziasszonyok nem kis örömére úgy állította össze, hogy még a háborús viszonyok között, és a nyersanyagszegény világban is, mindenki által használhatók legyenek.

10. Autó-Motor, 1960. április 15.

11. kép. Szalon és várószoba a Váncza műteremben 1890 körül

Legtovább Emma maradt Miskolcon. Őt ide kötötte a ház, a műterem és az avasi családi sír. Iparát 1912-ig folytatta, s ekkor a jobb érvényesülés reményében eladta a házát a Tímár Ipartársulatnak és családjával együtt Budapestre költözött... Ebben a döntésben bizonyára nagy szerepet játszott a szintén vállalkozó szellemű férj, Forst Károly, (akiről később majd még szó lesz). A budapesti vállalkozás azonban ezúttal nem sikerült. Soklakásos bérházat vettek az István úton, de azzal természetesen nem számolhattak, hogy jön a háború és a katonának bevonult bérlőket a kormány felmenti a lakbérfizetési kötelezettség alól. Ettől a háztól tehát meg kellett szabadulni, nem kis veszteség árán. A másik hibát azzal követték el, hogy a ház árát hadikölcsön kötvényekbe fektették, és ezen azután a maradék vagyonka is elúszott, mert ezeket a kötvényeket a háború után soha nem vásárolta vissza az állam. Tipikus vállalkozói sors a századfordulót lezáró világháború mezsgyéjén.

Forst Károlyné, Váncza Emmának két gyermeke volt. Az idősebb, Károly Frigyes (1898–1984) orvosnak készült, de utolsó szigorlatát nem tette le, hanem átállt a természetgyógyász pályára. Ő volt az országszerte ismert „répáshutai füves ember” egyesek szerint csodadoktor, mert minden bajra tudott gyógyfüvekből készített orvosságot ajánlani. Üres óráiban regényeket írt, ezeket gondosan bekötötte és könyvespolcán őrizte. Kiadásukra sohasem gondolt. Örökölte a Vánczákra jellemző rajzkészséget, de az üzleti érzéket is. Már diákkorában üzletszerűen foglalkozott levelezőlapok rajzolásával, s ezeket jó áron értékesítette az ismerős trafikok útján. Időnkint nagyobb lélegzetű festmények készítésére is vállalkozott, de sajátos módon az alkotást azzal kezdte, hogy a papírra, vászonra felírta a születendő kép árát.

A fiatalabb gyermek, Margit (1902–1987) iparművészetet tanult, majd a budapesti

évek alatt kalapszalont tartott fenn. A második világháború után, főként azért, mert édesanyja 1943-ban meghalt először Miskolcra, majd Lillafüredre s végül Répáshutára vonult vissza, s itt is érte a halál. Közben évekig vezette a fehérkőlápai turistaházat. Sok Bükk-járó emlékezetében máig is él rokonszenves egyéniségének emléke. Haláláig teljes szellemi frissességben gyűjtögette az emlékeket, nemcsak azokat, amelyek a családra vonatkoztak, hanem olyanokat is, amelyek a világgal, a látszólagos visszavonultság ellenére is, szoros kapcsolatot tartó embert érdekelhetik.

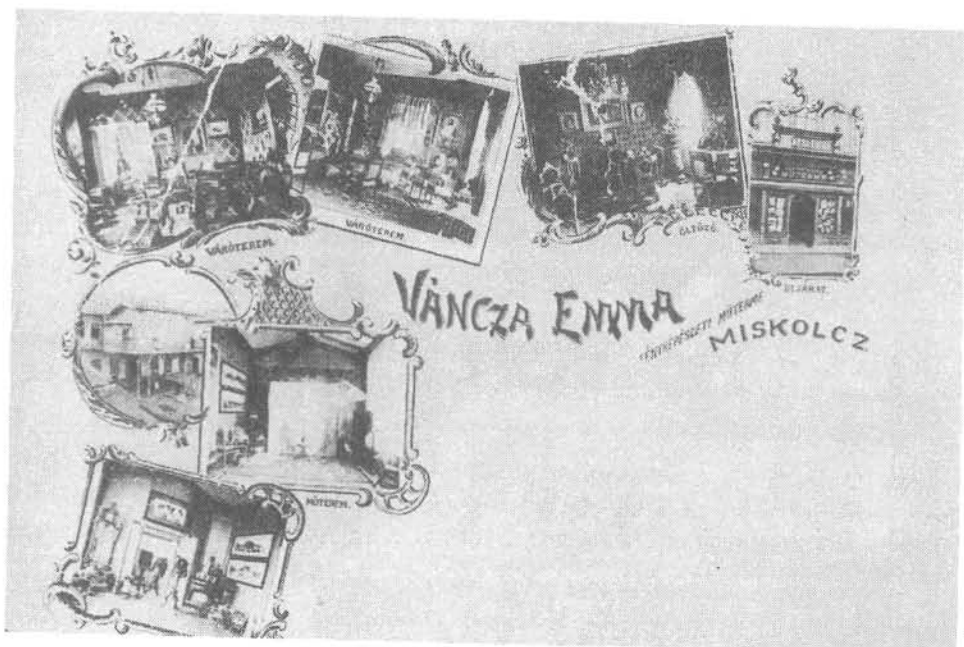
Váncza Emma a fényképész

A család történetének vázlatos ismertetése után, vissza kell térnünk Váncza Emmához és munkájához.

Mint jómódú család jól nevelt és korszerűen gondolkodó gyermeke élte életét 17 éves koráig. 1881-ben, 18 éves korában az Országos Nőiparképzésen festményeivel elismerő oklevelet nyert. 1883-ban a Magyarországi Kárpát Egyesület és az amatőrök kiállításán, 1885-ben az Ipari Kiállításán kapott díjat, de már fényképeivel. Bár református volt, jó szívvel festett oltárképet a háromi katolikus templom számára (ez a kép ma a kórusfeljáró falán látható). Egy másik Madonna-képét a vasgyári plébánia őrzi. De ajándékozott saját kezűleg festett porcelán úrvacsoraedényeket a balajti református egyháznak is, ahol atyafiságban volt a lelkéssel. Balajton ezeket az edényeket még ma is nagy becsben tartják. Jó szándékú ember volt, mert amit festett, nem pénzért csinálta. Festményeit és porcelántárgyait rendszerint a család és a széles baráti kör tagjai ajándékba kapták tőle. Nem volt ráutalva, hogy munkáit pénzzé tegye, hiszen megélhetési gondjai nem voltak. Részben ugyanezt lehet elmondani a fényképezésről is. Édesapja nem kenyérkereső foglalkozásról akart leánya számára gondoskodni, hanem inkább hasznos időtöltésről. Végül azonban mégis üzlet lett belőle, mert Váncza Emma műterme rövidesen egyike lett a legdivatosabbaknak nemcsak Miskolcon, hanem a környéken is. Mindenesetre szokatlan jelenség volt, hogy egy jól szituált polgárlány, a tekintélyes ügyvéd gyermeke, 18 éves korában iparúzsra adja a fejét. Biztosak lehetünk abban, hogy a szakma megválasztásában döntő szerepet játszottak Váncza Emma festői ambíciói is, mert a fényképezés történetének ebben a szakaszában a két szakma egymásra volt utalva. Nemcsak a fényképek retusálásához és utólagos színezéséhez kellett kezűgyesség és festészeti gyakorlat, hanem az ennél sokkal jobb üzletet sejtető átfestéshez, átrajzoláshoz. A műhelyek akármilyen kis méretű fényképről vállalták nagyméretű festett vagy grafikai portré elkészítését. Ebben az időben minden valamire való fényképész „Fényképezési és festészeti műtermét” hirdette. Váncza Emma fényképeinek verzóján is olvasható az erre utaló szöveg: „Aquarellek régi és új képek után bármily nagyságban.”

A műtermi személyfényképezés népszerűvé válása nem csupán annak köszönhető, hogy a nyersanyagok iparszerű előállításával olcsóbbá tette az eljárást, hanem annak is, hogy a fényképezés, jól felfogott üzleti érdekből is, különféle közönségcsalogató ötletekkel álltak elő. Schrecker Ignác pesti „királyi udvari fényképész” pl. 1876. áprilisában, rokoni kapcsolatai révén kirándult Miskolcra, és a Széchenyi utca 28. szám alatt, „Koós Márton úr főpiacz utcai házában, a hátsó udvarban”¹¹ ideiglenes műtermet rendezett be. Amint az újságokban közzétett hirdetéséből kiderült, a kiadni tervezett „Magyar Hölgykoszorú Album” számára keresett modelleket. A szereplési kedv fokozására Schrecker úr bemutatta képességeit is, mert a fogadószobában intim kiállítást is rögtönzött, ahol „a magyar nő szépségnek gyűjteménye helyben közszemlére ki van állítva.” A királyi udvari fényképész úrnak nemcsak üzleti, hanem pszichológiai érzéke

11. Miskolcz 1876. április 23.

12. kép. A Váncza műterem reklámja 1900 körül

13. kép. Az Erzsébet tér 1900 körül. Váncza Emma felvétele

14. kép. Diósgyőr, panorámakép 1894, Váncza Emma felvétele

is lehetett, mert tudta, hogy az emberi hiúságot lehet a legkönnyebben haszonra váltani. Mert „a magyar női szépségnek” helyi reprezentánsai közül ki ne szeretne volna saját fotográfiáját viszontlátni a beígért album lapjain?

Korábban szó volt már arról, hogy a műtermes fényképészek a környezet alakításával is iparkodtak hatni a közönségre. Az ilyen törekvések, melyekben a versengés sem volt utolsó szempont, hovatovább társadalmi eseménnyé avatták a fényképezkedést. A kellemesen berendezett várószobákban, ahol csinosan öltöztetett fogadókisasszony – Vánczáéknál kesztyűs, libériás inas is várta a betérőt, lehetett ismerősökkel találkozni, ismeretségeket kötni, beszélgetni, újságot olvasni, pletykálni, bemutatni és kritizálni a kosztümöket és mindeközben gyönyörködni a mester alkotásait bemutató albumok képeiben. Az is az üzleti fogásokhoz tartozott, hogy a tehetősebb tulajdonosok jó megjelenésű és jó modorú felvételezőket alkalmaztak, akiknek személyes varázsa is hatással volt az üzletkör alakulására.

Váncza Emma műterme és várószobája egy jól szituált polgárcsalád lakásának légkörét árasztotta. Tehette, mert az anyagi feltételek rendelkezésre állottak a minden igényt kielégítő berendezésre, ezen felül a tulajdonosnőnek jó ízlése is volt. Mindezzel elérte, hogy a vendég egy pillanatig sem azt érezte, hogy valamiféle üzletbe tért be, hanem egy kellemes otthonba, ahol a várakozás idejét jól eltöltheti, frizuráját, toalett-

15. kép. A lillafüredi Váncza-villa 1910 körül

16. kép. Váncza Emma festett úrvacsorakorsója
a balajti református egyház tulajdonában

jét megigazíthatja, sőt ehhez még tanácsokat is kap a fiatal üzletvezetőtől. Nem csoda tehát, hogy ez a műterem a kor emlékezetében úgy maradt meg, mint a város legelőkelőbb ilyen jellegű intézményéé.

Ebből a korból, sajnos, nagyon kevés műterembelsőt és környezetet ábrázoló fénykép maradt fenn. A Váncza-interiőről viszont fényképsorozat tanúskodik. A cég ezekkel a képekkel illusztrált levelezőlapot hozott forgalomba. Más reklámra ezenkívül nem is nagyon volt szüksége.

A műterem forgalma a 90-es évekre erőteljesen megnövekedett, s ezért segítség után kellett nézni. A jelentkezők közül a választás a kassai származású, jó fellépésű és szakmailag is megfelelő fiatalemberre, Forst F. Károlyra (1871–1946) esett. Forst Aradon és Abbáziában szerzett gyakorlatot, ajánlólevelet pedig a jónevű kassai mestertől, Letzter Simontól hozott. Az ügyes és szorgalmas fiatalember nemcsak az üzletet, hanem a tulajdonosnőt is „elvezette”: az üzletvezetésből házasság lett. Váncza Emma 1897. december 4-én férjhez ment a nála 8 évvel fiatalabb fényképészhez. Ettől az időtől kezdve a fényképek verzőin hol Forstné Váncza Emma, hol Forst Frigyes Károly neve szerepel. A műterem helyének megjelölése is gyakran változott, attól függően, hogy a város miként rendezte át az épületek számozását. Az első időkben a verzőkon a „saját házban a Sötétkapu mellett” megjelölés szerepelt, mert az üzlet tekintélyét mindig növelte, ha saját házra lehetett hivatkozni. Később a Fő utca 53., majd a Széchenyi utca 53. és legvégül a Széchenyi utca 18. szám szerepel, holott valójában a telek a Rákóczi utca 1. szám alatt feküdt.

Érdeemes itt néhány szót szólni Forst Károlyról és családjáról is, nemcsak azért, mert a két család sorsa egybekapcsolódott a házasság révén, hanem azért is, mert sok romantikus elemet tartalmazó történet rávilágít a múlt század utolsó évtizedeinek társadalmi viszonyaira.

Kamilló Klein osztrák császári ulánus tiszt egy galíciai hadgyakorlat ideje alatt Samborban megismerkedett Forst Henriettel, a helybeli korcsmáros szép, fekete hajú lányával. Az ismeretségből szerelem lett, és a hadgyakorlat befejeztével a család tilta-

17. kép. Vánca-villa az Ávason, Vánca József rajza

kozása ellenére, a leány elmasírozott a regimenttel. A fiatalok Kassán éltek, de házasságot nem köthettek, mert a leányt a család kitagadta és a kor követelménye szerinti kaucióra¹² sem adott pénzt. Ennek ellenére mint házastársak éltek, két fiuk született, akik természetesen az édesanyjuk nevét viselték. Az apa lovasszerencsétlenség áldozata lett, Henriette pedig Bécsbe költözött és most már legálisan férjhez ment egy baromfikereskedőhöz. Idősebb fia Forst István a Gellérthegyen, „Búsuló juhász”-hoz címzett jól menő vendéglő tulajdonosaként élte életét. A fiatalabb fiú, Károly fényképészé képezte magát, és mint láttuk, végül Miskolcra került. A házasságkötés után a Vánca és a Forst család jó kapcsolatban volt egymással.

Vánca Emma és Forst Károly házasságkötése sem ment minden gond nélkül, mert a leány református, a fiú pedig katolikus volt. Váncaék, akik között felmenő ágon és oldalágon is több tekintélyes lelkész volt található, ellenezték a reverzálíst.¹³ Így katolikus templomban nem esküdhettek. A református szertartás szerinti esküvőnek az volt a feltétele, hogy a születendő gyermekek közül a fiúk az apa, a lányok az anya vallását kövessék. Így is történt. Forst Károly Frigyes (1898–1984) a katolikus, Margit (1902–1987) pedig a református vallásban nevelkedett. Jellemző a család léggörére, hogy ebből a kettősségből soha semmilyen nézeteltérés nem származott.

Forst Károly jó fényképész és jó üzletember volt. Fő hivatása mellett ingatlanüzletekkel is foglalkozott s ezzel sikerült a család vagyonát gyarapítani. Így épült meg Lillafüreden az új nyaraló, melynek falai a laktanyatömbben ma is megvannak, a felismerhetetlenségig átalakítva.

Az első világháború után Budapestről Kisbérre költözött a család, ahol a vagyon romjaiból kis fényképépszműterem létesült, Forst Károly neve alatt. A mester elnyerte Eszterházy Pál herceg bizalmát, és rendszeresen járt ki a közeli Rédére, a birtok központjába fényképezni. A herceg udvari fényképésze címet nem vette fel, pedig megtehetné volna.

12. Házassági óvadék. Hivatásos katonatisztek házasságkötésének feltétele, olyan vagyon meglétének igazolása, amelyből a tiszt rangjának megfelelő színvonalon élhetett.

13. Kánonjogi intézmény, amely szerint vegyes házasság esetén a protestáns fél hozzájárult ahhoz, hogy gyermekei katolikus vallásban nevelkedjenek.

18. kép. Társaság a lóversenyen, 1900 körül.
Váncza József felv.

19. kép. A Váncza család
autós kiránduláson 1900 körül. Váncza József
felvétele

E kis kitérő után térjünk vissza Váncza Emma fényképész munkásságához.

Szorgalmas és lelkiismeretes asszony volt. Műtermében 30 évig, megszakítás nélkül dolgozott. Az ő helyében mindenki más megtette volna, hogy a házasságkötés után visszavonul az üzleti élettől és idejét a háztartásnak, a gyermekek nevelésének, vagy a szórakozásnak szenteli. Nem ezt tette, hanem mindvégig dolgozott a műteremben is és ellátta a háztartás felügyeletét is. Még a hámorai nyaralás idején sem szakadt el az üzlettől. A türelmet és nagy kezűgyességet igénylő munkákat a retust és a képek színezését nem adta ki a kezéből. Miskolcra lovas ember vitte Hámorba és vissza az elvégezni való, illetve elkészült munkákat.

A millenniumi kiállításon híressé vált panorámaképeinek elkészítése meglehetősen nagy szervezőmunkát igényelt. Az erdészet emberei a felvételezésre kiszemelt helyen eltakarították az útban lévő bokrokat, a belógó ágakat, a nehéz műtermi gépet pedig Podhaiszky Béla nevű, lengyel fiatalember cipelte a kiszemelt helyre és onnan vissza a műhelybe. (Akkoriban minden valamirevaló családnak megvolt a maga lengyele. Podhaiszky Béláról mondták, hogy bohém, élheterlen és lusta volt, mert amikor gazdag rokonai meghaltak és az örököszt keresték, nem jelentkezett.)

A panoráma képek nemcsak a kiállítási elismerést hozták meg a szerzőnek, hanem egyébként is jó üzlet lehetőségét is, mert az ez idő tájt divatba jött képes levelezőlapok első motívumai ezek a fényképek voltak, és Ferenczi Bernát könyvkereskedése kiadásában jelentek meg.

A múlt század utolsó évtizedeiben a fotográfiában a személyfényképezés, pontosabban a műtermi portré volt az uralkodó. Nem is csoda, hiszen a fénykép tömeges megjelenése új élmények forrását jelentette az ember számára, új magatartásformákat, új szokásokat hozott divatba. Mindenekelőtt élmény volt a fényképezett ember számára találkozása önmagával, és az, hogy a különféle emberi helyzetek, viszonylag egyszerű eszközökkel konzerválhatóvá váltak. A fényképeket díszes keretekben fel lehetett függeszteni a szoba falára, vagy csak egyszerűen betűzni a tükör és a Madonna-kép rájája mögé, de lehetett rézveretes albumokba is gyűjtögetni őket. Segítségükkel lehetett nyílt vagy rejtett üzeneteket közvetíteni a kortársak vagy az utókor számára. Megőrizték az arcvonásokat, a valódi pózokat, vagy a vágyak horizontján lebegő elképzeléseket. Divattá vált, hogy az emberek olyan kosztümökben és olyan környezetben

fényképeztették le magukat, amilyenek a valóságban soha nem adódhattak számukra. Idős mesterek mesélték, hogy a vármegye nagytekintélyű és daliás termetű főispánja fényképezkedés után az egyik műteremben hagyta díszmagyarját és kardját azzal, hogy majd a hajdút elküldi érte. Amíg ez megtörtént, a mester és segédei, kihasználva az alkalmat, egymást fényképeztették a főúri díszben. Ez első pillantásra jó tréfának tűnik, de mögötte egy kortünet áll: a kispolgár kitörésének vágya a maga szűk kis világából.

A portré egyeduralma hamarosan veszélybe került. A közönség unni kezdte a sablonok ismételtetését, és már valami mást szeretett volna kapni a pénzéért. A szakma erre a jelenségre úgy reagált, hogy megpróbálta eszköztárát felfrissíteni. Először szakított a vizitkártya¹⁴-mérettel s ennél nagyobb és változatosabb formákkal lépett elő. Az új képméreteket hangzatos fantázianevekkel (Cabinet, Boudoir, Imperial) próbálta eladhatóvá tenni. Általánossá vált a retus és a képek utólagos kézi színezése, ami lényegében nem volt más, mint a valóság meghamisítása. A gázvilágítás, az ívfény és az árammal működtetett reflektorok meghonosodása a fényekkel való manipuláció lehetőségeit teremtette meg, de ezekből is csak újabb sablonok nőttek ki. Az évszázad vége felé a hamburgi Rudolf Dührkoop kezdett el modelljeivel másként bánni, mint a műterem üvegfalai közé szorult mesterek. Ő – nyilván az amatőrök példáján is felbuzdulva – megfordította a szokásrendet: nem műtermébe invitálta megrendelőit, hanem ő kereste fel őket lakásukon és a megszokott otthoni környezetben, minden világítási segédeszköz nélkül, leginkább a szabadban fényképezett.

Váncza Emma ismerte Dührkoop módszerét és a maga módján alkalmazta is. Ha képein egyéni vonásokat akarunk keresni, akkor mindenekelőtt az tűnik fel, hogy mindenki másnál ritkábban használt kulisszákat, kedvelte a semleges fehér hátteret. Nagyon gyakran komponált a képbe élő virágokat, amelyek a műteremlakásban még a téli időszakban is, bőven álltak rendelkezésre. A műtermi sablonokkal való szakítás – minthogy többre tartotta magát a hétköznapi kézműveseknél – abban is kifejezésre jutott, hogy gyakran indult felfedező útra a város utcáin és a közeli Bükkben, vagy a környékbeli falvakban. Nem volt forradalmár alkat, nem akarta a műtermi fotográfiát megújítani, de ami újat megismert és elfogadott, azt mértéktartóan alkalmazta. Ilyen irányú befolyását érvényesíteni tudta férje és üzletvezetője munkájára is. Ő talán csak abban tért el Váncza Emma módszerétől, hogy bátrabban alkalmazta az ellenfényes világítást, amit szintén Dührkoop honosított meg a portréfényképezésben.

Váncza Emma 1943-ban, néhány nappal 80. születésnapja előtt halt meg Budapesten. A Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra, de 1953-ban a temetőrendezés során az Új köztemetőbe helyezték át sírját.

Váncza Emma és a hozzá hasonlóan gondolkodó, egyéniségük érvényesítésére is törekvő fotográfusok 1880-tól az első világháborúig, olyan társadalomtörténeti jelenségekkel lehatárolható korszakban alkottak, amelyben – hol bevallva, hol tagadva – a portréfestészet hatásai érvényesültek. A fotográfiatörténet hajlamos arra, hogy ezt az időszakot egyértelműen kárhoztassa, mint olyant, amely tévutakra vitte a szakmát és művelőit. Ha azonban meggondoljuk, hogy a képzőművészet produktumain nevelődött közönség is ezt a fajta fotográfiát tudta befogadni, és csak fokozatosan szokta meg azt az újat és mást, amit ez a médium az önállósodás folyamatában képes volt alkotni, azt kell mondanunk, hogy szükséges volt ez a korszak is. Váncza Emma és kortársai készítettek elő az utat Dührkoop, Nicolaus Perscheid, Hugo Erfurth és Helmar Lerski, de hogy hazai iskolateremtő példáknál maradjunk, Székely Aladár és Pécsi József portréfotográfiájának megértéséhez és elfogadásához. Ezért érdemes figyelmet szen-

14. Névjegy nagyságú arcképfénykép, melyet a századfordulóig névjegyként is használtak.

telni az olyan kevésbé ismert mesterek munkásságának is, mint amilyen Vánca Emma volt.

AUS DER GESCHICHTE DER FOTOGRAFIE IN MISKOLC: EINE BÜRGERFAMILIE UM DIE JAHRHUNDERTWENDE

Auf der Landesausstellung in Budapest, die 1896 anlässlich der 1000. Jahreswende der Landnahme veranstaltet wurde, hat eine Miskolcer Fachfotografin, Emma Vánca, für ihre Gesamtleistung – sie stellte grossformatige, handkolorierte Panoramaaufnahmen aus – „die grosse Medaille des Millenniums“ erhalten. Davon ausgegangen stellt der Autor das Leben und die Beziehungen zur Fotografie der wohlhabenden Bürgerfamilie Vánca vor.

In dieser Familie war die Veranlagung zur Malerei und das Interesse für die Fotografie als Charakterzug zu betrachten. Der Familienälteste Mihály Vánca (1781- um 1854) war als akademischer Maler und als erfolgreicher Bühnendichter, Theaterdirektor, sogar als Geschäftsmann bekannt. Sein Sohn der hochgeachtete Advokat und Gutsbesitzer richtete ein luxuriöses Fotoatelier am Zentrum der Stadt, um 1880, für seine Tochter ein. Emma Vánca (1863–1943) führte das Geschäft 30 Jahre lang, erst allein, später mit Hilfe ihres Mannes, Károly Forst (1871–1946).

Der Autor macht die Leser mit den Wechselwirkungen der Fotografie und Gesellschaft im Spiegel der Tätigkeit der fotografierenden Familie bekannt, da nicht nur Emma Vánca sondern auch ihre Brüder, als amateurs, auch fotografisch tätig waren.

Die Schlussfolgerung des Aufsatzes heisst, dass die Tätigkeit von Emma Vánca und von den zu ihr ähnlichen Meistern, die über Empfindlichkeit und Tatkraft zur Erneuerung der Atelierfotografie verfügten, ebnete die Bahn den revolutionären Bestrebungen von Rudolf Dührkoop, Nicolas Perscheid, Helmar Lersky, Aladár Székely und anderen. So konnte die Porträtfotografie die Fesseln der Malerei loswerden.

Béla Tarcai